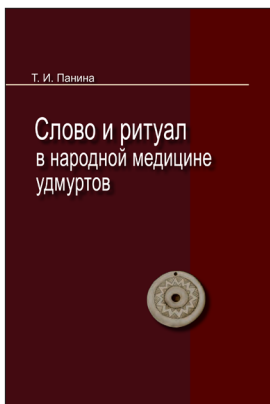

Kirjandus

- Baiburin, Albert 1983. *Zhilishche v obriadakh i predstavleniakh vostochnykh slavian*. Leningrad: Nauka.
- Devjatkina, Tatjana 1998. *Mifologia mordvy*. Saransk: Krasnõi Oktjabr.
- Hoppál, Mihály 2011. Encyclopaedia of Uralic Mythologies: Towards a New Synthesis. Hoppál, Mihály & Szabó, Péter S. (toim). *Science of Religion in Hungary*. Special issue of Vallástudományi Szemle published for the 10th Conference of the European Association for the Study of Religions. Budapest: King Sigmund College, the Hungarian Association for the Academic Study of Religions, lk 69–86.
- Mokšin, Nikolai 2004. *Mifogogiia mordvy: etnograficheskie spravocniki*. Saransk: Mordovskoe knizhnoe izdatel'stvo.
- Propp, Vladimir 1963. *Russkie agrarnye prazdniki*. Leningrad: Nauka.
- Tolstoi, Nikita 2013. Problemy rekonstruktsii drevneslavianskoi dukhovnoi kul'tury. *Slavianskaia etnolingvistika. Voprosy teorii. Ko Vtoromu Vserossiiskomu soveshchaniuu slavistov*. Moskva, 5–6 noiabria 2013 g. Moskva: Institut Slavjanovedenii.
- Tolstoi, Nikita & Tolstaja, Svetlana 2013. O slovare "Slavianskie drevnosti". *Slavianskaia etnolingvistika. Voprosy teorii. Ko Vtoromu Vserossiiskomu soveshchaniuu slavistov*. Moskva, 5–6 noiabria 2013 g. Moskva: Institut Slavjanovedenii.

Uusim käsitus udmurdi loitsudest

Tatjana Panina. Slovo i ritual v narodnoi meditsine udmurtov. Iževsk: Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituut. 2014. 238 lk.

Viimastel aastakümnetel avaldatud Tatjana ja Vladimir Vladõkini uurimused udmurdi loitsudest ja palvetest ning Vladimir Napolskihhi avaldatud loitsutekstid osutavad eripärasele ja huvitavale kultuurinähtusele ja ootamatute folklooriseostega liigile. Äsja Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudi poolt avaldatud Tatjana Panina käsitus põhineb ulatuslikul materjalil ja vaatleb loitsude kui tekstide ja usundilise tegevuse külgi loitsu-uurimise parimate tavade kohaselt. Viimast väidet kinnitab asjaolu, et ükskõik millises riigis, millise etnilise rühma või rahvuse loitsukorpusega on tegemist, iseloomustab uurimusi akadeemiliste just sellele

liigile omaste käsitusstandardite järgimine, liigiomaste joonte ja tüpoloogiate loomine. Ühtlasi on raamat näide elavnenu loitsu-uurimise trendist.

Tatjana Panina ei vaatle küll loitsude kõiki esinemiskujusid, funktsioone, vormilisi võtteid. Neljast peatükist, kokkuvõttest ja registritest koosneva monograafia keskmes on rahvameditsiin. Juba pealkirjast selgub teose taotluslik kompleksus ja soov vaadelda kõrvuti nii tekste ja nende sisuelemente kui ka esitamissituatsiooni. Kõigist loitsude kasutusalaadest on haiguste ravimine suurim ja hõlmab haiguste etioloogiate ja ravimudelite müriaadi, rääkimata valdkonna enda ulatuvusest hügieenist haigusteni, ravimisest hoolekandeni.

Oma keelelis-kultuuriliste erijoonte, konfessionaalsete seikade (pikalt säilinud etniline usund, paiknemine ristiusu ja islami vahetus naabruses) ja naaberrahvaste tõttu on eeldatavasti tegemist põneva ja keeruka ainetikuga. T. Panina avabki raamatu alguses rahvapärase loitsude terminite (*pellaskon*, *kuris'kon*) tausta ja käsitleb loitse kui rütmiliselt organiseeritud tekste, millel on kindel psühholoogiline ja funktsionaalne suunatus – nad on määratud mõjutama välisilma, et saavutada soovitatav resultaat.

Ravirituaale määratleb T. Panina tervikliku kultuurilise süsteemina, udmurdi traditsioonilise maailmamõistmise süsteemi osana, mis aitab avada verbaalse teksti ja mitteverbaalse teksti koodid. Esile tuuakse isiklik tasand, ruumi ja aja, atribuutide ja tegevuste tasandid ning nende konsistents ja väljundid. Analüüsitakse värvisümboolikat, esmakordselt on udmurdi loitsude juures vaatluse all võõrkeelsed ehk siis venekeelsed loitsud, samuti tehakse järeldusi kristlike palvete osast udmurdi traditsioonis – ka see on seni vähest tähelepanu pälvinud valdkond.

Loitsude iseloomustamiseks kasutatakse erinevaid folkloristlikke meetodeid: võrdlev-tüpoloogilist, sünkroonset kirjeldamist, võrdlev-ajaloolist meetodit, semantilist analüüsi ja etnolingvistika meetodikat. Kireva tausta, struktuuri ja sisuga liigi puhul on see vältimatu. Allikmaterjalideks on suulised ja kirjalikud fikseeringud, samuti trükised, ajaliselt ulatub analüüsiv materjal tagasi 18. sajandisse, samas viimased üleskirjutused pärinevad 2003. aasta välitöödelt.

Autor tutvustab esimeses peatükis haiguse mõistet ja olemust rahvapärases käsitluses; hügieeni, haigusseletusi ning haiguste ja nende ravimise üldisi probleeme. Teise peatüki vaatlussuund on erinevad rituaalid alates juhu- ja püsirituaalidest, eraldi käsitletakse kalendritrituaale ja ruumi puhastamise rituaale. Iseloomustatakse sümboolseid rituaale, nagu nt lapse sümboolne ümbersünd (on kasutusel laialt tuntud nn loomalt saadud haiguse puhul, Eestis nt koeratõbi), haiguste edasi- ja ülekanndmisi, rituaalset haiguse petmist. Haige rituaalne ümberküpsetamine jpm rituaalid avavad arhailise võttestiku peajooned. Eraldi alajaotuses iseloomustatakse haiguse minemakihutamise vormeleid loitsudes ja verbaalse osa mitmeid muid parameetreid.

Kolmas peatükk käsitleb loitsude kombestikulist külge ja peamisi komponente. Seal toob autor välja koodid ja nende seose sõnalise osaga: nt personaalne kood, mis jaguneb tekstis adressaadi ja adressandi osaks ning mida kindlustab teadja / ravija staatus. T. Panina jagab välitööde kogemusi, mis annab aluse väita, et enamasti suudab rahvarst ravida paari haigust. Suuremate võimetega ja üleloomuliku maailmaga suhtlemis- oskusega spetsialistide hulka kuulub Udmurtias nt *tuno*. Ravijale esitatavad nõuded tunduvad monograafias kirjeldatu põhjal äärmiselt laialt tuntud, traditsioonilised ja stereotüüpsed, sh nõuded ravija hea tervise ja hammaste olemasolu kohta. Autor on märkinud ära ravimiseks sobivad isikud nagu korduvsünnitanu ja lesk, samuti piirangud, missuguseid inimeste ja veterinaarmeditsiinilisi haigusi sai konkreetsete oskuste ja omadustega isik sai ravida. Iseloomustatakse loitsude ajalis-ruumilisi parameetreid.

Ruuminõudeid on karakteriseeritud detailselt ja lausa konkreetsete ruumiobjektide kaupa (õu, aken, saun, risttee, veekogud jpm). Samasuguse detailsusega on vaadeldud atribuute ja loitsude semantilist külge.

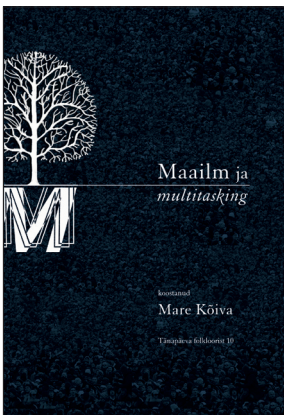
Viimane peatükk on pühendatud loitsude verbaalsele küljele ja loitsude osale udmurdi folklooris, misjuures lähemat käsitlemist leiavad näiteks värvisümboolika etnilised väljendused loitsudes.

Monograafia esitab ka udmurdi ainestiku kogumise, avaldamise ja selle kohta kirjutatud käsitluste ülevaate, mis on lugejale kahtlemata eriti väärtuslik. Rahvusvahelisest taustast on hõlmavam venekeelsete uurimissuundade ja uurijate osa, ehkki sealtki puuduvad mitmed märgilised raamatud, kuid muudes keeltes avaldatud väljaannete ja paralleelide esitamisel hakkab vastu töötama globaalne hajusus, mis isegi interneti-ajastul välistab erialaste teadustööde leidmise. Siiski pole üldine uurimisbibliograafia ja selle täielikkus suurem mure ega puudus, sest selleks on kindlasti tarvis eriuurimust. Üksikküsimuste huviline leiab ikka representatiivse koguse uurimusi ja enne üleuroopalise või ülemaailmse loitsuurimuste bibliograafia koostamist ongi see jõukohatu ülesanne.

Raamatu peamine väärtus on ikkagi udmurdi ainestiku kohta teabe väga mitmest aspektist ja diskursusest kättesaadavaks tegemine ning igati põhjaliku analüüsi esitamine.

Mare Kõiva

Maailm, folkloor ja helendavad ekraanid: võimalus lahti- ja taasmõtestamiseks

Maailm ja multitasking. Tänapäeva folkloorist 10. Koostaja ja toimetaja Mare Kõiva. Tartu: EKM Teaduskirjastus. 2014. 258 lk.

Vaadeldav artiklikogumik *Maailm ja multitasking* on teemaatilisel lai. Ilmunud “Tänapäeva folkloori” sarjas ütleb see tegelikult ära tähtsaima, mis antud artikleid seob – need on folkloor ja tänapäev. Folkloristide kirjutatud artiklites tegeldakse kaasaja inimese maailmaga, tema hobide, arvamuste, virtuaalelu, uskumustega. Valdav enamus artiklites kirjeldatud tegevustest toimub rohkemal või vähemal määral virtuaalsetes ruumides.

Raamatu eessõna on Mare Kalda tabavalt pealkirjastanud kui vaate maailma digitaalsele tõelisusele. Seal kirjutatakse lahti ka artiklikogumiku kaks läbivat märksõna, milleks on *multitasking* ja kollektiivsed teadmised (*collective intelligence*). *Multitasking* tähendab tehnilises keeles protsessori suutlikkust teha samal ajal mitut toimingut.